

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 5

2026

BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA HAYOTIY KO‘NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH MASALALARINING ILMIY TADQIQI

Axunbabayeva Shaxnoza Shuxratovna

Jizzax davlat pedagogika universiteti, o‘qituvchi

Annotatsiya

Maqolada bo‘lajak pedagoglarda hayotiy ko‘nikmalarni shakllantirishning ilmiy-pedagogik asoslari yoritiladi. Hayotiy ko‘nikmalar tarkibida kommunikativ madaniyat, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, emotsional barqarorlik, jamoada ishlash, liderlik va moslashuvchanlik kabi sifatlarning ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, oliy pedagogik ta‘lim jarayonida hayotiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning metodik imkoniyatlari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: bo‘lajak pedagog, hayotiy ko‘nikma, kasbiy tayyorgarlik, kommunikativ kompetensiya, tanqidiy fikrlash, emotsional barqarorlik, pedagogik ta‘lim.

НАУЧНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ВОПРОСОВ ФОРМИРОВАНИЯ ЖИЗНЕННЫХ НАВЫКОВ У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ

Ахунбабаева Шахноза Шухратовна

Джизакский государственный педагогический университет, преподаватель

Аннотация

В статье рассматриваются научно-педагогические основы формирования жизненных навыков у будущих педагогов. Анализируется значение таких качеств, как коммуникативная культура, критическое мышление, принятие решений в проблемных ситуациях, эмоциональная устойчивость, командная работа, лидерство и адаптивность. Также раскрываются методические возможности развития жизненных навыков в процессе высшего педагогического образования.

Ключевые слова: будущий педагог, жизненные навыки, профессиональная подготовка, коммуникативная компетенция, критическое мышление, эмоциональная устойчивость, педагогическое образование.

A SCIENTIFIC STUDY OF THE ISSUES OF DEVELOPING LIFE SKILLS IN FUTURE TEACHERS

Akhunbabayeva Shakhnoza Shukhratovna

Jizzakh State Pedagogical University, Lecturer

Abstract

The article examines the scientific and pedagogical foundations of developing life skills in future teachers. It analyzes the importance of communicative culture, critical thinking, decision-making in problematic situations, emotional stability, teamwork, leadership, and adaptability. The article also reveals methodological opportunities for developing life skills in the process of higher pedagogical education.

Keywords: future teacher, life skills, professional training, communicative competence, critical thinking, emotional stability, teacher education.

Zamonaviy ta‘lim tizimida bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash jarayoni nafaqat kasbiy bilim va metodik kompetensiyalarni shakllantirishni, balki ularning hayotiy ko‘nikmalarini rivojlantirishni ham talab etmoqda. Chunki bugungi globallashuv, axborot oqimining keskin ortishi, ijtimoiy munosabatlarning murakkablashuvi va ta‘lim muhiti transformatsiyasi sharoitida pedagogdan faqat o‘z fanini bilish emas, balki kommunikativlik, moslashuvchanlik, tanqidiy fikrlash, emotsional barqarorlik, muammoli vaziyatlarda samarali qaror qabul qilish va jamoa bilan ishlash kabi hayotiy ko‘nikmalarga ega bo‘lish ham talab qilinadi.

Hayotiy ko‘nikmalar shaxsning kundalik hayotda, kasbiy faoliyatda va ijtimoiy munosabatlarda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishini ta‘minlovchi muhim psixologik-pedagogik sifatlarni majmuasi hisoblanadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (WHO) hayotiy ko‘nikmalarni insonning turli muammolarni konstruktiv hal qilish, stressni boshqarish, samarali muloqot qilish, tanqidiy va ijodiy fikrlash hamda mas‘uliyatli qaror qabul qilish qobiliyati sifatida talqin qiladi. Shu sababli bo‘lajak pedagoglarda mazkur ko‘nikmalarni shakllantirish zamonaviy pedagogik ta‘limning muhim vazifalaridan biri sifatida

qaralmoqda.

Pedagog kasbi insonlar bilan doimiy muloqot qilish, turli pedagogik vaziyatlarni boshqarish va ta'lim jarayonida psixologik muvozanatni saqlash bilan bog'liq bo'lganligi sababli hayotiy ko'nikmalar pedagogning kasbiy muvaffaqiyatida muhim omil hisoblanadi. Ayniqsa, konfliktli vaziyatlarni hal qilish, talabalar bilan samarali kommunikatsiya o'rnatish, pedagogik muammolarni tahlil qilish va stressli vaziyatlarda emotsional barqarorlikni saqlash pedagogning kasbiy kompetentligini belgilovchi asosiy jihatlardandir.

So'nggi yillarda xalqaro ta'lim tizimida "soft skills", "life skills", "21st century skills" kabi tushunchalar keng qo'llanilib, pedagoglarni tayyorlash tizimiga integratsiya qilinmoqda. Biroq oliy pedagogik ta'lim muassasalarida bo'lajak pedagoglarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi yetarli darajada tizimli tashkil etilmaganligi ushbu muammoning dolzarbligini belgilaydi. Shu bois bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishning ilmiy-pedagogik asoslarini tadqiq etish va samarali metodlarni aniqlash zamonaviy pedagogika oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Mazkur maqolaning **maqsadi** bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish masalalarining ilmiy-pedagogik asoslarini tahlil qilish hamda ularni rivojlantirishning metodik imkoniyatlarini yoritishdan iborat. Tadqiqot davomida hayotiy ko'nikmalarning tarkibiy komponentlari, pedagogik faoliyatdagi ahamiyati va ularni rivojlantirishga xizmat qiluvchi interfaol metodlar tahlil qilinadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish masalasi O'zbekiston pedagogika fanida kompetensiyaviy, refleksiv, kommunikativ va ijtimoiy moslashuvchanlik yondashuvlari bilan bog'liq holda o'rganilmoqda.

N.S. Hakimova avtoreferatida boshlang'ich ta'lim jarayonida ijtimoiy-huquqiy kompetensiyalarni shakllantirish masalasi yoritilgan. Tadqiqotda "o'z-o'zini rivojlantirish", "odob-axloq me'yorlariga amal qilish", "hayotiy ko'nikmalar" kabi tushunchalar pedagogik-psixologik jihatdan izohlangan. Muallifning yondashuvi bo'lajak pedagoglar uchun muhim, chunki pedagog o'quvchida hayotiy ko'nikma shakllantirishi uchun avvalo o'zi ijtimoiy mas'uliyat, muloqot madaniyati va qadriyatli munosabatga ega bo'lishi zarur.

M.K. Muradova bo'lajak o'qituvchilarda partisipativ kompetentlikni rivojlantirish masalasini tadqiq etgan. Avtoreferatda partisipativ kompetentlik motivatsion, mazmunli-faoliyatli, shaxsiy-kommunikativ va refleksiv-baholovchi komponentlar asosida izohlanadi. Bu qarash bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishda hamkorlik, jamoada ishlash, kommunikativ faollik va o'zini baholash kabi sifatlarning zarurligini asoslaydi.

Bo'lajak o'qituvchilarning mantiqiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga oid avtoreferatda mustaqil, tanqidiy va analitik fikrlash, raqamli va kommunikativ kompetensiyalar, muammolarni mustaqil hal qilish hamda hamkorlikda ishlash ko'nikmalari alohida ajratib ko'rsatilgan. Tadqiqotda bu sifatlarning moslashuvchan "soft skills" va maxsus "hard skills" bilan bog'liq holda talqin qilingan. Bu esa hayotiy ko'nikmalarni faqat kundalik muloqot malakasi emas, balki kasbiy faoliyatda qaror qabul qilish, tahlil qilish va moslashish mexanizmi sifatida tushunishga imkon beradi.

Z. Qarshiyeva bo'lajak o'qituvchilarda refleksiv pozitsiyani rivojlantirish masalasini o'rgangan. Tadqiqotda refleksiv pozitsiya motivatsion-qadriyatli, bilishga doir va faoliyatga doir komponentlar orqali tavsiflanadi. Tajriba-sinov natijalarida bo'lajak o'qituvchilarning refleksiv bilimlari yetarli emasligi, shu bilan birga refleksiv bilimlarni o'zlashtirishga qiziqishi yuqori ekanini qayd etilgan. Bu holat hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishda refleksiya, o'zini baholash va kasbiy o'zini anglash muhim omil ekanini ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda kompetensiyaviy yondashuv metodi asosiy metod sifatida tanlandi. Ushbu metod bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish jarayonini kasbiy kompetensiyalar bilan uzviy bog'liq holda tahlil qilish imkonini beradi. Kompetensiyaviy yondashuv pedagogning faqat nazariy bilim egallashi emas, balki real pedagogik va ijtimoiy vaziyatlarda samarali faoliyat yurita olish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilganligi bilan ahamiyatlidir.

Tadqiqot jarayonida kommunikativlik, tanqidiy fikrlash, muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish, jamoada ishlash, emotsional barqarorlik, refleksiya va moslashuvchanlik kabi hayotiy ko'nikmalar bo'lajak pedagogning kasbiy kompetentligining muhim tarkibiy qismi sifatida tahlil qilindi. Kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik ta'lim jarayonida interfaol metodlar, muammoli

vaziyatlar, guruhli ishlar, refleksiv topshiriqlar va loyiha faoliyatining hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi imkoniyatlari o'rganildi.

Mazkur metodning afzalligi shundaki, u bo'lajak pedagogni faqat bilim oluvchi emas, balki mustaqil fikrlovchi, muloqotga kirisha oluvchi, pedagogik muammolarni hal qiluvchi va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli kompetensiyaviy yondashuv bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish masalalarini ilmiy-pedagogik jihatdan tadqiq etishda samarali metod sifatida tanlandi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot Jizzax davlat pedagogika universitetining pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan 87 nafar talaba ishtirokida olib borildi. Tadqiqotning asosiy **maqsadi** bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarning shakllanganlik darajasini aniqlash hamda pedagogik faoliyatda muhim hisoblangan kommunikativlik, tanqidiy fikrlash, emotsional barqarorlik, jamoada ishlash va muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarni tahlil qilishdan iborat bo'ldi.

Tadqiqot davomida talabalar kuzatuv, suhbat, refleksiv topshiriqlar va guruhli faoliyat asosida baholandi. Baholash mezonlari sifatida kommunikativ kompetensiya, muammoli vaziyatni hal qilish, jamoada ishlash, emotsional boshqaruv va mustaqil qaror qabul qilish ko'rsatkichlari tanlandi. Har bir mezon uch daraja — yuqori, o'rta va past darajalarda baholandi.

Bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarning shakllanganlik darajasi

№	Baholash mezonlari	Yuqori daraja	O'rta daraja	Past daraja
1	Kommunikativ kompetensiya	28 nafar (32%)	41 nafar (47%)	18 nafar (21%)
2	Tanqidiy fikrlash	24 nafar (28%)	44 nafar (51%)	19 nafar (21%)
3	Jamoada ishlash ko'nikmasi	35 nafar (40%)	38 nafar (44%)	14 nafar (16%)
4	Emotsional barqarorlik	21 nafar (24%)	46 nafar (53%)	20 nafar (23%)
5	Muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish	26 nafar (30%)	43 nafar (49%)	18 nafar (21%)

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarning aksariyatida hayotiy ko'nikmalar o'rta darajada shakllangan. Ayniqsa, jamoada ishlash ko'nikmasi boshqa mezonlarga nisbatan yuqoriroq natija ko'rsatdi. Bu holat oliy ta'lim jarayonida guruhli topshiriqlar, seminar va loyiha ishlari keng qo'llanilishi bilan izohlanadi.

Xulosa qilib aytganda, bo'lajak pedagoglarda hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish ularning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik faoliyatga moslashuvi va ta'lim jarayonida samarali muloqot olib borishi uchun muhim ahamiyatga ega. Hayotiy ko'nikmalar kommunikativlik, tanqidiy fikrlash, jamoada ishlash, emotsional barqarorlik va muammoli vaziyatlarda qaror qabul qilish kabi sifatarni o'z ichiga oladi. Umuman olganda, hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish bo'lajak pedagog shaxsining kasbiy yetukligini ta'minlaydi. Shu sababli oliy pedagogik ta'lim jarayonida ushbu ko'nikmalarni tizimli rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlar, amaliy treninglar va refleksiv faoliyatlarni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Hakimova N.S. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijtimoiy-huquqiy kompetensiyalarni shakllantirish metodikasini takomillashtirish: avtoref. dis. ... ped. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD). – Buxoro, 2023.
2. Muradova M.K. Bo'lajak o'qituvchilarda partisipativ kompetentlikni rivojlantirish: avtoref. dis. ... ped. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD). – Namangan, 2023.
3. Qarshiyeva Z.A. Bo'lajak o'qituvchilarda refleksiv pozitsiyani rivojlantirish: avtoref. dis. ... ped. fan. bo'yicha falsafa doktori (PhD). – Samarqand, 2022.
4. World Health Organization. Life Skills Education for Children and Adolescents in Schools. – Geneva: WHO, 1997.
5. UNESCO. Skills for Life: Skills Development and Lifelong Learning for All. – Paris: UNESCO, 2022.